

Микола Михальченко

УКРАЇНА ЗРОБИЛА ПЕРШИЙ КРОК, ЩО ДАЛІ?

У статті наголошується, що виникли передумови зовнішньополітичного і зовнішньоекономічного курсу в Україні. Євроінтеграційні прагнення еліт і більшості населення збіглися. За належної політичної волі влади і опозиції це можна використати для зміцнення європейських перспектив країни.

Ключові слова: зовнішньополітичний і зовнішньоекономічний курс, євро інтеграційні прагнення, політична воля.

Mykola Mykhalchenko. Ukraine: first step already is did. What is continue?

Main focus this paper is currently political situation at the contemporary Ukraine. Author describing and analyzing changes of the currently foreign and internal political course of the Ukraine. European direction of the Ukraine today is mainstream for political elites and for Ukrainian people. In this moment Ukrainian government people and political opposition must united for development of the European perspectives of the Ukraine.

Key words: foreign politic, internal politics, European choice of the Ukrainian people, political will.

Почнемо з простої констатації: влада обрала курс на євроінтеграцію під тиском своїх олігархів і зовнішньополітичних чинників. Проросійська частина ПАРТІЇ РЕГІОНІВ, яка готувала Україні роль сателіта Росії, відтиснута на другий план. Росія своїм тиском на Україну начебто сприяла євроінтеграція.

***

Тепер по порядку. СРСР тримався чітко на чотирьох китах: а) грандіозних запасах природних ресурсів Росії, Казахстану, України і Туркменістану і деяких інших регіонів, або колоній; б) на твердій тоталітарній організації – КПРС; в) залякуванні свого населення репресивними органами (КДБ, МВС, прокуратура, суди); г) зовнішньому залякуванні світу могутньою армією.

Сьогодні в Росії залишилися тільки ресурси, які хижачки розкрадаються економіко-політичним олігархатом. Росія сьогодні – це агресивна, але безсила, порівняно з США, Китаєм, ЄС, держава, яка поки що чавить Україну з допомогою останнього «кита» – ресурсів. Немає уже трьох китів – тоталітарної організації, тотальної внутрішньої репресивної сили, зовнішньої репресивної сили – могутньої армії. Те, що від них залишилося – це живі трупи. Лекають формою, але їхні функції обмежені.

Керівництво України, як би ми до нього не ставилися, прийняло єдине правильне рішення: не йти на інтеграцію з «великим простором загальної деградації», а обрати курс піти на інтеграцію з більш перспективним Європейським Союзом. Сама Україна без інтеграції з ЄС не подолає стагнацію суспільних процесів.

При цьому Україна заявила, що не відмовляється від співпраці з Митним союзом (якщо він «запрацює»), поки що це тільки декларація про наміри), з США, Китаєм та іншими державами. Це, дійсно, реальна позиція на сьогодні.

У той же час, ми повинні зрозуміти те, що зрозумів Президент України і що він сказав на нараді з депутатами фракції ПАРТІ РЕГІОНІВ 4 вересня 2013 р., що Росія порушила частину взятих на себе міжнародних домовленостей щодо тиску на Україну зокрема, Будапештський меморандум США – Росія – Україна 1994 року, «харківські угоди» щодо оренди для Чорноморського флоту і цін на газ, низку угод з кооперації промисловості. Росія постійно прагне «принизити і задавити» Україну. Тобто, Президент підтвердив тезу Бісмарка, що договори з Росією не варті паперу, на якому пишуться.

Щодо Росії – ще буквально декілька тез.

За усі роки незалежності України Росія постійно чинила тиск на нас політичними засобами, щоб відбулася реінтеграція в імперію, оскільки без України відродження імперії неможливо. Не вистачає слов'янського матеріалу і науково-технічного і промислового потенціалу. І почалося це ще в 1992 році, коли Росія разом зі США змусили нас віддати ядерну зброю. Нині Росія використовує свій останній козир – енергоносії, щоб втягнути Україну через Митний союз до Євразійського союзу. Усі ідеологи про «дружбу народів», «братні народи», «руський світ», «єдиний на-

род» і т.д. скеровані на «братів – українців», адже багато років влада Росії працювала над створенням образу «ворога – українця».

Наближається 2017 рік, коли завершується діючий договір по Чорноморському флоту Росії. Харківські угоди, як пояснив Президент України, не діють. Тому Україна може їх розірвати, як будь-який договір згідно з українським законодавством, як і договір щодо оренди баз у Криму.

А тепер щодо до євроінтеграції України. Тут, в Європі нас приваблюють більш реальні речі, ніж порожні ідеологеми. Це – новітні технології, ринок, наука, освіта, охорона здоров'я, рівень життя і т.д. Але, щоб жити як у ЄС, треба і працювати як у ЄС.

Нас повинен «приваблювати» ще один фундаментальний фактор. Ми знаємо, що щоб в Росії не будували в політичному плані, все одно виходить царизм, це спостерігалось навіть в особі Генерального секретаря ЦК КПРС.

У нас ці мотиви ще частково діють як традиції перебування в складі імперської Росії. Але Україна – це вже зовсім інша країна, ніж 22 роки тому. З часів зародження козацтва тут закладалися демократичні традиції. Гетьман, кошовий отаман – лише обраний ватажок, демократично обраний «старший». Ніхто не говорив: «Государ, до тебе звертається раб твій...».

Демократичні устрої Європи і України, природно, корелюються, притому достатньою мірою вже нині.

Виходячи з сучасної ситуації, для України склалися декілька факторів, що сприяють інтеграції з ЄС:

- Економічна криза у світі, а потім посткризова економічна стагнація штовхає ЄС на розширення свого внутрішнього ринку, чому сприяє інтеграція з Україною. Економічні проблеми відтісняють політичні питання на другий план, і цим користується сучасна українська влада.

- Економіко-фінансові олігархічні групи України вже давно інтегровані в ЄС (власність, гроші, освіта дітей, охорона здоров'я і т.д.). Прихід більш могутніх російських олігархів в Україну на пільгових умовах для Росії в Митному союзі загрожує українським фінансово-економічним групам, навіть тим з них, хто підтримував стратегію економічної кооперації з Росією, Програми, проекти спільного літакобудування, моторобудування і т.д. розвалюються.

Навіть продовольчі проекти, де позиції Росії значно слабші, весь час під загрозою зриву.

- Неохолодна війна між Росією і США забезпечує підтримку України з боку США і НАТО в євроатлантичних прагненнях. Навіть Німеччина, яка за отримуваних по дешевих цінах природних ресурсів Росії виконує роль «троянського коня» щодо нашої держави тепер дещо прихильніше ставиться до євроінтеграції України, ніж раніше.

- Росія зробила фатальну помилку, оголосивши нам торговельну війну. Вона сама вдарилася по своїй «п'ятій колонії» в Україні і різко підштовхнула євроінтеграційні настрої в нашій країні.

- Теперішня влада в Україні зрозуміла, що жодні коопераційні угоди з Росією не мають майбутнього. А імперська, шовіністська поведінка російської влади щодо української еліти образила її особисто (маємо на увазі політичних лідерів). Бути проросійським політиком в Україні стало політично не вигідно, програшно, немодно.

Отже, тільки перелік деяких історичних фактів свідчить, що виникли передумови зміни зовнішньополітичного і зовнішньоекономічного курсу в Україні. Причому євроінтеграційні прагнення еліт і більшості населення збіглися. За належної політичної волі влади і опозиції це можна сповна використати для зміцнення європейських перспектив країни.

Ці перспективи не треба малювати надто райдужно. Щоб їх реалізувати потрібно виконати багато роботи всередині України, щоб перша стаття Конституції хоча б почала реалізовуватися. Крім того, варто обраний курс на євроінтеграцію зробити стійким. Це збільшить нам симпатій у світі і, нарешті, заспокоїть Росію. Остання зрозуміє, що незалежність України – це назавжди. Потрібно з нею налагоджувати взаємовигідні зв'язки, а не плекати надію на неоімперську інтеграцію. Тим більше, що російський економічний істеблішмент давно готовий до цього.

Будуть тимчасові труднощі у економічних стосунках з Росією, які створить політична влада останньої. Але вони будуть подолані через швидку інтеграцію з ЄС, США, Китаєм та іншими партнерами, через застосування енергозберігаючих технологій, модернізацію економіки згідно з нормами ЄС, що підвищить конкурентоспроможність українських товарів. А населення Росії про-

грає стратегічно через втрату постачальників, особливо продовольства.

Крім того, українській владі доведеться прискорити політичні реформи – удосконалення самоврядування, реформа правоохоронної системи, удосконалення виборчого законодавства, боротьба з корупцією, реформа в армії, в освіті, системі охорони здоров'я тощо. І тут українська влада завагалася щодо здійснення курсу євроінтеграції.

Тепер щодо змін у парадигмі політичної науки України в теперішній ситуації.

Нам необхідно по-іншому поглянути на історичний процес: більш глобально, цивілізаційно. І показати, що Україна схильна до демократичного, європейського розвитку, на відміну від Росії, де будь-який лад, у тому числі і «суверенна демократія», виступає у вигляді царизму, в яку б форму він не перетворювався: «генеральний секретар», «президент». Про це ми вже згадували раніше, але це треба доказувати науково, з залученням фактів усієї політичної історії.

Україна – частина Європи не тільки географічно, а й цивілізаційно, ментально, за способом життя. Безумовно, століття цивілізаційної розколотості країни, коли частина її була в складі європейської Австро-Угорської, а частина – євразійської Російської імперії, не могли не позначитися на сучасній Україні. Якщо Австро-Угорщина усе ж таки надала деяких автономних прав українським землям (вибори депутатів у парламент імперії, обмежена культурна автономія, місцеве самоврядування), то Російська імперія проводила жорстку колоніальну політику асиміляції «малоросів».

Ми засуджуємо так звану «хуторянську психологію» українців. Але вона зумовлена історично. Будь-яка влада – польська, австро-угорська, російська була чужою, ворожою. Треба було триматися від неї подалі, вижити. Тому владу до цього часу в Україні сприймають як чужу, насильницьку.

Останніми десятиліттями ситуація змінилася мало. До влади в незалежній Україні приходять територіальні клани. Для частини населення країни вони тільки умовно «свої», а для іншої частини населення – це «чужа влада».

Метою євроінтеграції є, з одного боку, увійти в об'єднану Європу, а з іншого – інтегрувати політичну, громадянську націю в єдине ціле з політичного, економічного й ідеологічного боків, щоб вона не буда розколотою між Сходом і Заходом цивілізаційно. Треба не тільки зробити вибір, але і відстояти його.

Ми показали, що для України унікальним шансом є не тільки приєднатися до європейської цивілізації, але й стати членом співдружності щодо її розбудови. Але це означає, в першу чергу, успішно робити цю роботу у себе.

77% громадян України, як свідчать соціологічні дослідження і дані органів правопорядку, ніколи не покидали територію України. Вони легко піддаються маніпуляції з боку політичних сил і ЗМІ, оскільки не можуть порівнювати способи життя. Але ті 23% населення, хто бував за кордоном, особисто можуть порівнювати цінності способу життя. А спосіб життя – це ключовий фактор цивілізаційної ознаки.

Зробити вибір між Росією і ЄС складно. З боку Росії багато козирів: мова або одна, або споріднена, родинні зв'язки, релігія однакова, але політичний і економічний режими інші, рівень прав людини і свободи слова в Україні вже інший. В ЄС переваги економічного і політичного розвитку, дійсно демократичні, правові, соціально-економічна держава, високий рівень життя і соціального захисту, інша система охорони здоров'я, взаємодопомоги.

Тобто, докорінний зовнішньополітичний вибір у новій ситуації переструктуризації пострадянського світу тісно пов'язаний зі світоглядною переорієнтацією більшості суспільства (частина давно вже європейськи орієнтована, в першу чергу значна частина економічної та інтелектуальної еліт) з переходом на новий тип мислення – цивілізаційний, замість ідеологічного періоду «холодної війни», що Захід мріє захопити СРСР і, зокрема, Україну. Якщо виходити з позицій ідеологічного підходу, ситуація змінилася докорінно: Схід прагне підкорити Україну.

Цивілізаційний спосіб мислення «працює» не в площині «класовий ворог – світова війна», а в площині конкуренції ідей, технологій, способів життя, взаємодопомоги, тобто щодо цивілізаційних цінностей життя: яка країна, об'єднання країн забезпечують вищий

рівень життя і соціального захисту. І тут доведеться ламати старі стереотипи мислення: хто ворог, а хто цивілізований партнер; які норми взаємовідносин націй у глобалізованому суспільстві; чи потрібна нова «холодна війна» і відродження імперій, новий тип і стиль взаємовідносин великих, середніх і малих країн, нова міграційна політика і т.д.

І тут науковці повинні зробити перехід щодо типу мислення: дискутувати з типами знання, а не з окремими ідеологами, рішуче відмовлятися від старих стереотипів мислення («дружба народів», «братній народ», «світова революція», «створення нової цивілізації» і т.д.). Внутрішньоцивілізаційні війни (міжарабські, міжслов'янські, міжкорейські, міжкитайські, міжроманські і т.д.) є більш жорстокими, ніж міжцивілізаційні протистояння. А релігійні війни в середині націй – тим більше.

Отже, європейські цінності життя – це новий сталь мислення, новий політгенез, новий правогенез, новий націогенез, новий культурогенез і т.д. І перехід до нових цінностей життя – це не одномоментний перехід, а відносно тривалий процес переходу до нового способу і стилю міждержавного, міжкласового, міжнаціонального, між особистісного життя.

Сьогодні ми стикаємося з багатьма новими викликами – загрозами новому цивілізаційному шляху розвитку: помста з боку колишньої метрополії і спроби повернути «нерозумних хохлів» до «єдиної сім'ї народів» на чолі з Росією, глобальний тероризм, торгівля людьми, світова продовольча криза і т.п.

Основна загроза курсу України на євроінтеграцію впливає не з боку дефолтів, боргів, повільної модернізації, а з боку Росії, хоча жодних нових ризиків для РФ євроінтеграція України не несе. Не може ж розумна людина вважати загрозою приплив якісних, дешевих товарів, необхідних населенню РФ. Невже керівництво Росії взяло курс на забезпечення своїх громадян неякісними, дорогими вітчизняними товарами, в той час як саме має якісний європейський одяг і взуття, їздить в європейських автомобілях, дає освіту своїм дітям в Європі, лікується в Європі і т.д. Складається враження, що в Росії є два народи, з різною якістю життя.

Україна і Росія дедалі більше ціннісно розходяться. Україна, хоча б у прагненні частини народу, розбудовує європейську регіо-

нальну цивілізацію з орієнтацією на високий рівень життя. Росія, як зазначив В.Путін у своїй нещодавній «валдайській промові», завжди і нині формується як держава-цивілізація ідеологічного типу з пошуком суто політичних принципів, ідей і цілей, без яких її існування втрачає будь-який сенс. Така ідеологічна держава-цивілізація може існувати тільки як «скріплена руським народом, руською мовою, руською культурою» (<http://news.mail.ru/politics/14858284> 21.09.2013). Тобто, повна русифікація примарливої багатонаціональної федерації. Тут він, фактично, повторив тезу річної давнини у Краснодарі: «Спроби впливати на світогляд цілих народів, прагнення підпорядкувати їх своїй волі, нав'язати свою систему цінностей і понять – це абсолютна реальність, також як боротьба за мінеральні ресурси, з якою стикаються багато країн, у тому числі і наша країна» (<http://news.mail.ru/politics/14858284> 21.09.2013). Фактично, повторена доктрина СРСР періоду 60-80 рр. ХХ сторіччя часів жорстокої ідеологічної війни, коли радянські ідеологи ще декларували «перемогу» світової революції.

Але сьогодні вже інші історичні умови, і Росії не вдається підкорити Україну ані світоглядно, ані політично, ані економічно. Проте це не означає, що загроза експансії з боку Росії минула. Просто її масштаби звузилися. Хоча зовнішній тиск і дії «п'ятої» колони будуть координуватися і далі, навіть можливі прямі загрози військового втручання. Внутрішні негаразди підштовхують войовничість керівництва Росії. Ця тенденція здійснює свій вплив на політичний курс країни по відношенню до пострадянських країн. А народ Росії завжди підтримує курс влади. Монументальної трансформації РФ, на жаль, не відбулося. І вона стрімко повертається до традиціоналістської, неоімперської політики. Тільки так вона може існувати.

Російська влада гостро переживає дефіцит успішності. Технологічно і соціально відстала країна має дедалі комічніший вигляд у ролі «великої держави». Навпаки, усе більше зміцнюється, як колись говорили, її статус «Верхньої Вольти з ядерною зброєю». У великодержавній свідомості росіян підписання Україною Угоди з ЄС про асоціацію розглядається як геостратегічна поразка їх держави, оскільки без України неоімперство, «руський світ», месіанська ідея виглядають повними химерами. Навіть територія Росії стрімко втрачає привабливість для проживання для самих росіян.

Українці виглядають там сталкерами: «щось добути і повернутися додому». Тому Україна обирає відмінний від російського вектор суспільного розвитку.

Так, українська держава робить стратегічний вибір між європейською і євроазійською цивілізаціями, між майбутнім і минулим. Але новий шлях розвитку не буде реалізований одномоментно, оскільки для стрибка в Європу немає твердих внутрішніх підстав. Влада коливається між Європою і Євразією. На ногах у нас «вериги» минулих традицій євроазійського розвитку, існування в статусі колонії і тоталітаризму, панування держави над громадянським суспільством. І що ще важливо – занижений поріг соціальної відповідальності громадянина за власну долю і долю держави. Псевдоколективізм тоталітарної епохи деформував її.

Отже, цей вектор суспільного розвитку «з географічної Європи в соціальну, політичну і економічну сучасну Європу» буде дуже складно реалізувати. Треба навчитися мислити, працювати і жити по-європейськи: від нового мислення, нового ставлення до праці, до нових доріг, туалетів, охорони здоров'я. А подолати вікові традиції напівлюдського життя і сформувані нові традиції людського життя – складна річ.

Увесь час будуть сили, які спонукатимуть суспільство повернути назад, здатися перед труднощами. Вже сьогодні таких багато: комуністи, «п'ята колона», «друзі зі Сходу», європесимісти тощо.